

Skyldigheter och bedrägligheter i ett demokratiskt samhälle

av Bengt-Åke Wennberg

I mina samtal med personer från Försvarsmakten har det alltid dykt upp en central fråga. Om vi skall ha ett försvar. Vad är det då vi skall försvara, och mot vem?

I sitt tal efter Brexit har David Cameron i Churchills anda visat på ett svar. England skall enligt honom vara ett bålverk mot totalitära rörelser vare sig dessa består av Kim Jong Un i Nordkorea, – tillsatt av Gud fader själv – en Führer som Hitler, som såg tyskarna som ett herrefolk, en tyrann som Stalin som gick över lik för att hävda partiets och nomenklaturans rättigheter, en Franco med en stat där eliten, falangerna och juntan bestämde allt, eller ett EU som uppenbarligen, enligt engelsk uppfattning, varken förmår vidmakthålla folkets förtroende eller att aktivt tillämpa demokrati.

Med demokrati menas då enligt Cameron att folkets vilja, som uttrycks i allmänna val, skall respekteras. Det är majoriteten som skall bestämma. Varje försök till veto är diktatoriskt. För en av grundarna av EU – Robert

Schuman, fransk premiär- och utrikesminister 1947–1953 – var denna princip nyckeln till välfärd och själva skyddet mot totalitära tendenser.

Men denna princip ställer krav på oss alla. Om besluten inte skall leda till kaos och anarki måste väljarna vara beredda att engagera sig i, och förstå, de frågor det gäller. Därför måste också de som tror sig "veta bättre" engagera sig i att tillsammans med "folket" utforska de frågor det gäller. Får man "fel beslut" under en majoritetsprincip går det inte att skylla på att folket är "dumt" och okunnigt. Sådana anklagelser återfaller då på besserwissrarna själva.

"Folket" i en demokrati kan under en majoritetsprincip inte heller abdikera från sin skyldighet. De kan inte sitta som fågelungar i boet och hoppas att "ledningen" sköter om dem. Visst är det alltid bra om man har ledare som fattar kloka beslut och värnar om folket. Schuman visste, och alla vi andra vet nu, att detta är en orealistisk önskedröm. Tragedin lurar bakom hörnet när överheten tappar taget på utvecklingen och därför återfaller i föråldrade beteenden.

Till slut måste folket ändå ha kunskaper nog att bestämma om man vill ha den ledning man har, eller någon annan, och vilken typ av samhälle man är villig att försvara. För Robert Schuman, och för David Cameron och England, var detta självklart. Den demokratiska principen får inte rubbas. Bålverket mot totalitära tendenser måste hållas starkt.

Schuman var medveten om svårigheterna. För att majoritetsprincipen skall fungera krävs att majoriteten å sin sida och dom andra – "den minoritet som anser sig veta bättre" – ständigt måste ta ansvar för att samtala med varandra. Principen kräver därför, vilken position man än har, att man så gott man kan, säger sin mening och för fram sina åsikter och strävar efter lösningar som försöker ta hänsyn till "allas bästa". Historien har visat att detta inte bara är svärmeristiska fantasier utan en nödvändig livshållning.

Fungerar det inte, så är det något fel på demokratin. Då har den blivit perverterad. Om avvikande åsikter inte respekteras och samtalen tystnar, eller blir meningslösa floskler, och om man försöker besegra varandra genom att göra varandra maktlösa, så börjar man istället närma sig totalitära styresformer. Mycket tyder på att man i England, och numera överallt inom EU självt, känslomässigt börjar tycka att EU just i denna fråga är på fel väg.

Men det är oklart hur det kunnat bli så. Alla vill ju väl. Ingen vill ha ett totalitärt samhälle. En förklaring till misslyckandet tror jag ligger i

oförståelsen för det interaktiva handlandet. Det interaktiva handlandet kan man observera i en fotbollsmatch. Var och en spelare är autonom men varje spelares agerande påverkar alla andra spelares agerande.

Detta betyder att utfallet från början är obestämt. Vill man att det interaktiva handlandet skall leda till ett visst resultat måste man därför samfällt agera för detta. Detta kan göras på ett demokratiskt sätt, genom att de berörda förstår vad som krävs, eller på ett totalitärt sätt genom att någon överordnad instans bestämmer vad var och en skall göra och aktörerna sedan gör vad de blir tillsagda.

Schuman ansåg att överlämnandet av sin autonomi – så som skedde i Hitlers Tyskland och i Stalins Sovjetunion – förminskade människan och avlägsnade hennes mänsklighet. Det spelade då ingen roll hur rationella och kloka besluten än var. Blev de totalitära blev de också inhumana. När detta hände blev livet en tragedi. Av detta skäl var demokratin, även i dess ofullständiga och sårbara form, värd att försvara. Då kunde tragedin undvikas.

Förståelsen för demokratiska värden börjar därför med att förstå det interaktiva handlandet. Ingen enskild aktör eller överordnad myndighet kan bestämma vad interaktionen skall bli. Den bestäms av aktörernas sammanlagda verkan. Problemet för alla aktörer blir då att förstå det interaktiva handlandets natur. Detta är också demokratins natur.

Denna fråga har filosofer brottats med i mer än tusen år. Skälet till att man inte funnit svaret är att svaret ständigt blir nytt genom de erfarenheter som mänskligheten gör. Man får mer och mer erfarenheter av hur det kan bli som det blir när vi gör som vi gör. Brexit visar att EU ännu inte kommit till rätta med denna inbyggda dynamik. Man har inte förändrat sina principer efter vad vi faktiskt vet utan har istället ständigt kommit fram till lösningar som inte håller måttet. Vi i Sverige är på samma väg.

Problemet finns på alla områden av vårt samhälle och träffar oss alla djupt. En sexuell akt är exempelvis ett interaktivt handlande. Om just denna interaktiva process vet vi numera mycket mer än förr. Men domstolarna kan ändå inte i vår demokratiska stat avgöra när det är en våldtäkt och när det inte är det? Två ynglingar är de enda närvarande när en person mördas, men då domstolen inte kan avgöra vem som är mördaren – så måste båda frias. Föråldrade rättsprinciper gör det omöjligt att hamna rätt.

I valkampen uttalas diverse löften och påståenden men de uttalas strategiskt, bara för vinna valet och ckikanera motståndaren – inte för att i grunden göra väljarna klokare, stärka vår demokrati eller för att visa hur **vi**

gemensamt skulle kunna komma tillrätta med allvarliga samhällsproblem. Vi har gjort oss beroende av en byråkrati utan ansikte.

Sett med Robert Schumans ögon är ovanstående exempel, exempel på totalitära beteenden. Att fara med falskt vittnesbörd bara för att få makt och inflytande – vilket i dag är regel i de flesta offentliga diskussioner – måste ur demokratisk synpunkt betraktas som ett bedrägligt beteende.

Likaså är det bedrägligt att med kunskap om spelberoendets natur, använda sig av spelarnas preferenser och spelets lockelser för att få de spelberoende att spela mera och därmed som spelbolag kunna tjäna mer pengar. Eller att som inkassobolag, som liksom gamla tiders ockrare, få orimliga inkomster på medmänniskors skulder och olycka genom skyhöga räntor och avgifter.

Ovanstående visar att exemplen på antidemokratiska beteenden i det svenska samhället, om man lär sig se dem som interaktiva handlingar i Robert Schumans anda, kan mångfaldigas. Är då ett samhälle som präglas av sådana beteenden värt att försvara?

Kanske tycker den elit som tjänar på sådana beteenden det – men vad borde folkets vilja vara? När det börjar lukta illa i ”demokratin” – är det då inte bättre att fly, snarare än illa fäkta och låta det totalitära samhället övermannas oss? Detta är ett övervägande som också vi i Sverige, i detta läge, tvingas fundera över.

Originaltext

<http://www.bengtharry.me/?p=2530>